

УДК 796.011.3 : 373.5 – 056.2/3

Тищенко В.О.,
д. фіз. вих., професор,
Запорізький національний університет, Запоріжжя
Лисенчук Г.А.,
д. фіз. вих., професор,
Миколаївський національний університет ім. В.О. Сухомлинського, Миколаїв
Коваленко Ю.О.,
к. пед. н., доцент
Запорізький національний університет, Запоріжжя
Лисенчук Г.А.
к. фіз. вих., доцент
Національний університет фізичного виховання і спорту

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ПЕДАГОГА ДО ОСВІТНЬОЇ ІНКЛЮЗІЇ

Досліджено проблему інклюзивного фізичного виховання в Україні. Окреслено проблеми та особливості організації інклюзивної освіти з учнями загальноосвітніх шкіл у системі фізичного виховання. Насамперед, це недостатнє, або відсутнє матеріально-технічне і медичне забезпечення. Також суттєвою проблемою є недосконала нормативно-правова база цього напрямку освіти. Вагомою проблемою інклюзивного фізичного виховання школярів є відсутність адаптованих програм, технологій організації і методики проведення уроків з фізичної культури з дітьми, що мають відхилення в психофізичному стані.

Встановлено, що для більшості дітей з інвалідністю фізичне виховання й надалі залишається переважно сегрегативним (спеціалізовані заклади освіти). Фахівці відзначають відсутність теоретичного обґрунтування концептуальних та технологічних підходів до вирішення проблеми організації інклюзивного фізичного виховання школярів, основною з яких є відсутність інтеграційних програм з фізичної культури для роботи з такими «особливими дітьми». Також нагального вирішення потребує проблема підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до здійснення інклюзивного фізичного виховання на факультетах фізичного виховання. Слід здійснити низку дієвих кроків у напрямі оновлення змісту професійної підготовки фахівців спеціальності 017 фізична культура і спорт з метою формування в них професійних компетентностей роботи з дітьми з відхиленнями у психофізичному розвитку.

Подано орієнтовний зміст ключових компетентностей, якими повинен володіти вчитель фізичної культури щодо здійснення інклюзивного фізичного виховання дітей загальноосвітніх навчальних закладів.

Ключові слова: інклюзивне фізичне виховання, проблеми, професійна підготовка, факультет фізичного виховання, професійні компетентності.

Тищенко В.А., Лисенчук Г.А., Коваленко Ю.А., Лисенчук Г.А. Оптимизация процесса формирования профессиональной готовности педагога к образовательной инклюзии. Исследована проблема инклюзивного физического воспитания в Украине. Обозначены проблемы и особенности организации инклюзивного образования с учащимися общеобразовательных школ в системе физического воспитания. Прежде всего, это недостаточное или отсутствует материально-техническое и медицинское обеспечение. Также существенной проблемой является несовершенная нормативно-правовая база этого направления образования. Весомой проблемой инклюзивного физического воспитания школьников является отсутствие адаптированных программ, технологий организации и методики проведения уроков по физической культуре с детьми, имеющими отклонения в психофизическом состоянии.

Установлено, что для большинства детей с инвалидностью физическое воспитание и продолжает оставаться преимущественно сегрегативным (специализированные учебные заведения). Специалисты отмечают отсутствие теоретического обоснования концептуальных и технологических подходов к решению проблемы организации инклюзивного физического воспитания школьников, основным из которых является отсутствие интеграционных программ по физической культуре для работы с такими «особыми детьми». Также неотложного решения требует проблема подготовки будущих учителей физической культуры к осуществлению инклюзивного физического воспитания на факультетах физического воспитания. Следует осуществить ряд действенных шагов в направлении обновления содержания профессиональной подготовки специалистов по специальности 017 физическая культура и спорт с целью формирования у них профессиональных компетентностей работы с детьми с отклонениями в психофизическом развитии.

Подано орієнтований зміст ключових компетенцій, якими повинен володіти вчитель фізичної культури по здійсненню інклюзивного фізичного виховання дітей загальноосвітніх навчальних закладів.

Ключевые слова: инклюзивное физическое воспитание, проблемы, профессиональная подготовка, факультет физического воспитания, профессиональные компетентности.

Tyshchenko V., Lisenchuk G., Kovalenko Yu., Lisenchuk G. Optimization of the process for formation of

professional readiness of the pedagogue to educational inclusion. The problem of inclusive physical education in Ukraine is investigated. The problems and features of the organization of inclusive education with students of secondary schools in the system of physical education are indicated. First of all, it is insufficient or there is no material and medical support. Also a significant problem is the imperfect regulatory framework of this area of education. The weighty problem of inclusive physical education of schoolchildren is the lack of adapted programs, organization technologies, and methods of conducting lessons in physical culture with children with disabilities in the psychophysical state.

It has been established that for most children with disabilities physical education also continues to remain predominantly segregative (specialized educational institutions). Experts point out the lack of theoretical substantiation of conceptual and technological approaches to solving the problem of organizing inclusive physical education for schoolchildren, the main of which is the lack of integration programs in physical culture to work with such "special children." Also, the problem of preparing future physical education teachers for the implementation of inclusive physical education in the departments of physical education requires an urgent solution. A number of effective steps should be taken in the direction of updating the content of the professional training of specialists in specialty 017 physical culture and sport in order to form their professional competencies for working with children with disabilities in psychophysical development.

The tentative content of the key competencies that a physical education teacher should have in implementing the inclusive physical education of children in general education schools has been submitted.

Keywords: inclusive physical education, problems, vocational training, faculty of physical education, professional competence.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Одним із важливих досягнень сучасного українського суспільства можна вважати інклюзивну освіту. Поняття «інклюзія», «інклюзивна освіта» «інклюзивне фізичне виховання» поступово стають невід'ємною частиною представників освітянської педагогічної спільноти. Проте, інклюзивне навчання в Україні розвивається досить повільно, не так швидко, як би хотілося освітянам та батькам дітей з особливими освітніми потребами. Станом на 2016 рік в Україні було приблизно 1800 інклюзивних класів, в яких навчалось не більше трьох тисяч учнів. Проте з кожними роком кількість таких дітей збільшується вразі, що не можна сказати про методичний супровід роботи.

Спільнота науковців сутність інклюзивної освіти вбачає в тому, що діти з обмеженими можливостями у здоров'ї можуть навчатися в звичайних загальноосвітніх школах разом зі здоровими однолітками, бути прийнятими в їх колектив, розвиватися відповідно до своїх можливостей і знаходити перспективу участі в житті суспільства [1-10].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні Україні бракує досвіду з питань впровадження інклюзивної освіти в загальноосвітні школи, особливо в систему фізичного виховання дітей. Багато вітчизняних фахівців не вірять в ефективність існування подібної системи, а деякі взагалі вважають її нездійсненною, вважаючи, що різні можливості і здібності учнів є непереборною перешкодою для його впровадження. Фахівці відмічають відсутність теоретичного обґрунтування концептуальних та технологічних підходів до вирішення цієї проблеми, відсутні інтеграційні програми роботи з такими «особливими дітьми».

Також встановлено, що дослідники по-різному трактують такі поняття як «інклюзія», «інклюзивна освіта», «інклюзивний підхід», «клас з інклюзивною формою навчання», «фізичне виховання в умовах інклюзивної освіти», «інклюзивне фізичне виховання». У науковій літературі поняття «інклюзивне фізичне виховання» О.П. Аксьонова розглядає як «здоров'яцентровану дидактичну систему вчителя фізичної культури, яка функціонує на засадах принципів педагогіки партнерства з опорою на стратегії освіти без бар'єрів (2018р.) [2], Приступа Є.Н. – як «гнучку, індивідуалізовану систему фізичного виховання дітей з особливими потребами в умовах масової загальноосвітньої школи» (2013р.) [10, с. 64].

Під час дослідження виявлено низку проблем, що гальмують реалізацію інклюзивного фізичного виховання школярів.

Насамперед, – це матеріально-технічне і медичне забезпечення. Проблема матеріально-технічного забезпечення навчальних закладів відображається в цілковитій відсутності тренажерів, басейнів, а подекуди й спортивних залів, архітектурних устаткувань для «особливих дітей», а також звичайного набору спортивного інвентарю. Вирішення всіх цих питань перебуває в компетентності держави.

Також суттєвою проблемою є недосконале нормативно-правове забезпечення цього напрямку освіти, що також гальмує впровадження інклюзивної освіти. Особливо це стосується питань фізичного виховання.

У ході аналізу науково-методичної літератури також встановлено, що подальшого наукового обґрунтування потребують не тільки питання розробки інтеграційних програм інклюзивного фізичного виховання [1, с. 32], а й ґрунтовні зміни у системі підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до роботи з такими дітьми.

Мета дослідження – окреслити особливості підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до інклюзивного фізичного виховання у вищих навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Отже, незважаючи на посилений науковий інтерес до інклюзивної освіти у світі, в Україні тільки розпочато організацію навчання та виховання таких «особливих» дітей. На нашу думку, саме на факультети фізичного виховання повинна покладатися відповідальність швидкого реагування на такі зміни в освіті. Саме вони мають забезпечити заклади освіти фахівцями з фізичного виховання та спорту, які б інтегрували загальні та фахові компетентності, як «звичайного» у нашому розумінні вчителя, а також вчителя, який би забезпечував оптимальні умови навчання та будував атмосферу в учнівському колективі для «особливої» дитини [1, с. 7-8].

Проте проблема цілісної професійної та особистісної підготовки майбутнього вчителя до роботи із зазначеною

категорію дітей на факультетах фізичного виховання залишається формальною або взагалі відсутня.

Опитування студентів факультету фізичного виховання Запорізького національного університету щодо здійснення інклюзивного фізичного виховання вказує на нерозуміння ними навіть сутності такого поняття (85% респондентів). Деякі з них плутають таку роботу з дітьми зі спеціальними медичними групами (35% респондентів). Відмічається низький рівень обізнаності студентів в галузі медицини, психології, валеології, корекційної педагогіки, адаптивного фізичного виховання (до 48% респондентів). Найголовнішою проблемою є некомпетентність майбутніх учителів фізичної культури в застосуванні принципів та методів роботи (90% респондентів). На думку студентів саме в індивідуальному підході до таких дітей у них будуть виникати труднощі, вони не готові працювати в умовах з потенційно більшою небезпекою появи різних емоційно складних і навіть конфліктних ситуацій при організації занять дітей з відхиленнями у фізичному та психічному розвитку спільно зі здоровими однолітками (58%).

Ми погоджуємося і підтримуємо думку Є.М. Приступи, що, перш за все, у майбутніх фахівців фізичного виховання слід формувати таку важливу компетентність, як здатність до рефлексії (переосмислення особистих цінностей, інтересів, мотивів; механізмів сприйняття, емоційного реагування, поведінкових шаблонів і звернення уваги на продукти власної активності).

Таким чином, зміст професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту повинен спрямовуватися на формування наступних ключових компетентностей щодо здійснення інклюзивного фізичного виховання:

1. Формування сприйняття ідеології інклюзивного виховання. Така трансформація орієнтована на формування умов доступності освіти для всіх.

2. Уміння працювати спільно з різними фахівцями (помічником педагога, медичним працівником, соціальним працівником, психологом, дефектологом-консультантом та ін.), що є однією із важливих складових процесу інклюзивного фізичного виховання.

3. Формування готовності до спілкування з батьками дітей до їх інтеграції у навчання.

4. Формування вміння інтегрувати особливих дітей та їх однолітків.

5. Уміння працювати враховуючи пізнавальну активність, незрілість мотивації до навчальної діяльності, знижений рівень працездатності й самостійності, розлад емоційно-вольової сфери.

6. Уміння застосувати здоров'язбережувальні технології: дихальні гімнастики, звукові гімнастики, пальчикова гімнастика, фізкультхвилинки тощо.

7. Уміння використовувати диференційоване навчання з метою більшої індивідуалізації навчання: введення спеціальних розділів в освітню програму; систематизація вправ і завдань за видами захворювань.

8. Уміння здійснювати контроль за фізичним навантаженням.

9. Уміння використовувати спеціальні методи (наочні (ілюстрація, демонстрація)), практичні (вправи, методи контролю, самоконтролю і взаємоконтролю), приййоми і засоби навчання, які сприяють пізнавальній діяльності учнів.

10. Уміння проводити комплексні уроки інклюзивного фізичного виховання, що включають загальнорозвивальні, корекційні, прикладні вправи, ігри та естафети.

11. Уміння проводити загальнорозвивальні, корекційні та прикладні вправи в молодших класах (у формі імітаційних вправ і ігрових завдань, об'єднаних у комплекси).

12. Уміння проявляти педагогічний такт.

13. Володіти методами діагностики та обліку рухових можливостей дітей з особливими потребами, характеру рухових порушень і на їх основі уміти розробляти науково-методичні основи.

14. Уміння контактувати з батьками дітей з особливими освітніми потребами.

15. Уміння створити атмосферу заохочення під час занять фізичною культурою і спортом.

Таким чином, важливим кроком є оптимізація процесу формування професійної готовності педагога до освітньої інклюзії шляхом включення у навчальний план нових дисциплін з використанням інноваційних моніторингових та освітніх технологій в навчально-виховному процесі.

На факультеті фізичного виховання Запорізького національного університету введено навчальний курс «Інклюзивне фізичне виховання» для студентів освітньо-професійної програми «Фізичне виховання». Ведеться робота щодо включення до змісту дисциплін навчального плану підготовки фахівців спеціальності 017 фізична культура і спорт окремих питань інклюзивного фізичного виховання (особливостей та закономірностей фізичного і психічного розвитку різних категорій дітей з аномальним розвитком, з науково-теоретичних основ корекційно-реабілітаційної роботи з дітьми з порушеннями та відхиленнями в розвитку, методики викладання предмету «Фізична культура» в інклюзивних класах, навичок психологічної підтримки дітей з особливостями психофізичного розвитку тощо).

Висновки і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Кількість дітей з проблемами в психофізичному розвитку збільшується, а освітня система не готова до задоволення індивідуальних потреб таких дітей у навчанні, перш за все, це низька психологічна та методична підготовленість фахівців з фізичного виховання. Отже, організована за відповідними правилами інклюзивна освіта Запорізького національного університету допоможе запобігти дискримінації «особливих дітей», підтримати їх у праві на гідне життя, вільному їх розвитку, допоможе їм бути рівноправними членами суспільства. Таким чином, факультетам фізичного виховання у ВНЗ слід переглянути зміст підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до інклюзивного фізичного виховання, з метою вдосконалення їх професійних компетентностей у цьому напрямку.

Література

1. Савчук, Л.О., & Юхимець І.В. (2013). Особливості роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах

інклюзивного навчання. Рівне: РОІППО, 53 с.

2. Аксьонова, О.П., & Півненко Ю.В. Методика розробки спільних навчальних завдань для учнів інклюзивних класів. URL : <http://konferenciazoiippo2018.blogspot.com/p/v.html>.
3. Аксенов, А.В. (2011). Повышение эффективности процесса физического воспитания детей младшего школьного возраста в условиях инклюзивного образования: дис. канд. пед. наук. Санкт Петербург. 203 с.
4. Боднар, І.Р. (2013). Проблеми залучення учнів 1–3 груп здоров'я до спільних уроків з фізичної культури. Фізична активність, здоров'я і спорт. 1(11). 36–44.
5. Горопаха, Н.М. (2014). Фізичне виховання дошкільників та молодших школярів у контексті інклюзивної освіти. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. (10). 11–15.
6. Иовчук, Н.М. (2012). Проблемы интегративного дошкольного воспитания. Психологическая наука и образование. (1). 1–7.
7. Колупасва, А.А. Инклюзивна освіта як трансформаційна стратегія сучасної освітньої політики. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. 2010. (7). 11–19.
8. Лебедева, С., & Конфедератова Е. Психолого-педагогическое сопровождение ребенка. Инклюзивное образование. Теория. Опыт. Saarbrücken: Academic Publishing, 2013. 150 с.
9. Пасічник, В. (2016.) Напрями удосконалення змісту фізичного виховання дітей дошкільного віку за допомогою ігрових засобів. Спортивна наука України. 4 (74). 17–25.
10. Приступа, Є.Н., Петришин Ю.В., & Боднар І.Р. (2013). Інклюзивне фізичне виховання школярів 1-3 груп здоров'я. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. (1). 62–67.

Reference

1. Savchuk, L.O., & Yukhymets I.V. (2013). Osoblyvosti roboty z ditmy z osoblyvymy osvitnimy potrebamy v umovakh inkluzyvnoho navchannia. Rivne: ROIPPO, 53 s.
2. Aksonova, O.P., & Pivnenko Yu.V. Metodyka rozrobky spilnykh navchalnykh zavdan dla uchniv inkluzyvnykh klasiv. URL : <http://konferenciazoiippo2018.blogspot.com/p/v.html>.
3. Aksenov, A.V. (2011). Povysheniye effektivnosti protsesssa fizycheskoho vospytaniya detei mladsheho shkolnoho vozrasta v uslovyakh ynkliuzyvnoho obrazovaniya: dys. kand. ped. nauk. Sankt Peterburh. 203 s.
4. Bodnar, I.R. (2013). Problemy zaluchennia uchniv 1–3 hrup zdorovia do spilnykh urokov z fizychnoi kultury. Fizychna aktyvnist, zdorovia i sport. 1(11). 36–44.
5. Horopakha, N.M. (2014). Fizychnе vykhovannia doshkilnykiv ta molodshykh shkoliariv u konteksti inkluzyvnoi osvity. Onovlenniа zmistu, fom ta metodiv navchannia i vykhovannia v zakladakh osvity. (10). 11–15.
6. Yovchuk, N.M. (2012). Problemy yntehratyvnoho doshkolnoho vospytaniya. Psykholohycheskaia nauka y obrazovanye. (1). 1–7.
7. Kolupaieva, A.A. Inkluzyvna osvita yak transformatsiina stratehiia suchasnoi osvitnoi polityky. Aktualni problemy navchannia ta vykhovannia liudei z osoblyvymy potrebamy. 2010. (7). 11–19.
8. Lebedeva, S., & Konfederatova E. Psykholoho-pedahohycheskoe soprovozhdenye re-benka. Ynkliuzyvnoe obrazovanye. Teoryia. Opyt. Saarbrücken: Academic Publishing, 2013. 150 s.
9. Pasichnyk, V. (2016.) Napriamy udoskonalenniа zmistu fizychnoho vykhovannia ditei doshkilnoho viku za dopomohoiu ihrovykh zasobiv. Sportyvna nauka Ukrainy. 4 (74). 17–25.
10. Prystupa, Ye.N., Petryshyn Yu.V., & Bodnar I.R. (2013). Inkluzyvne fizychnе vykhovannia shkoliariv 1-3 hrup zdorovia. Pedahohika, psykholohiia ta medyko-biolohichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu. (1). 62–67.

Ткачук В.П.

кандидат педагогічних наук, викладач,

Національний університет фізичного виховання і спорту України, м. Київ;

Постернак С.В.

магістр фізичної культури і спорту, і

нструктор з роликового спорту у ТРЦ "Велес", м. Івано-Франківськ;

Кізло В.І.

ст.викладач кафедри спортивних дисциплін і туризму

Дрогобицький державний педагогічний університет ім.Івана Франка

ЕТАПИ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ ТЕХНІКИ КАТАННЯ НА РОЛИКОВИХ КОВЗАНАХ

В статті окреслено особливості процесу навчання техніки катання на роликових ковзанах молодших школярів. Авторами вказується, що Т. Круцевич (2008), О. Гурба (2010) досліджували оздоровче та виховне значення катання на роликових ковзанах; Н. Силаєв (2011), А. Худяш (2013) подали характеристику напрямів катань на роликах, інвентарю та обладнання, вибору місця для заняття; А.М. Докторевич (2001) визначив критерії техніки бігу на роликових ковзанах, а С.В. Романов (2009) розробив методику навчання основним елементам фігурного катання на роликах.

Водночас, у вітчизняній науково-методичній літературі недостатню теоретично обґрунтовано цілісну структуру процесу навчання техніки катання на роликових ковзанах. В статті зазначено, що катання на роликових ковзанах має свої специфічні особливості, пов'язані з будовою ковзаючого елемента, технічними характеристиками